

3/23

Arnikum

časopis spolku Arnika

Jak se daří páchníkovi
v Poodří?

Seznámte se s odborníky spolupracujícími na LIFE Osmoderma
strana 8-9

Ochrana stromů - inspirace z Polska
strana 11

Foto: Arnika

V návaznosti na úspěch využití tvrdých dat k mapování znečištění životního prostředí komunit postižených průmyslovým znečištěním v regionu Tumanyan rozšířila naše aktuální dvouletá iniciativa s dvěma místními organizacemi, Ecolur a CCMS, své aktivity do dalších dvou regionů. Prostřednictvím rozsáhlých průzkumů prováděných v nových lokalitách (včetně vesnic Ararat, Surenavan v araratské oblasti a Melikguyk v aragadzonské oblasti) bylo možné proniknout do hloubky dopadů dlouhodobých průmyslových činností spojených s těžbou zlata na životní prostředí. S tímto cílem jsme v červnu odebrali vzorky životního prostředí a vzorky od místních lidí, např. vlasy žen. Vliv těžkých kovů není zdaleka viditelný a jejich působení se může projevit až po letech expozice. Ženy jsou obzvláště zranitelnou skupinou, jelikož těžké kovy se mohou projevit na plodnosti a mít negativní vliv na vývoj plodu nebo vyvolat rakovinné onemocnění.

Připravili jsme pro vás novou publikaci, sborník příkladů, jak se dá pomoci významným stromům - biotopům v krajině i ve městě. Posbírali jsme příběhy našich přátel, partnerů a odborníků z Česka, Polska i Slovenska. Publikace ukazuje na deseti lokalitách příklady ochranných opatření, která se zaměřují (nejen) na stromy. Kniha je dostupná v českém a polském vydání na našem webu arnika.org/co-dobro-u-sousedu.

Příběhy v této publikaci jsou pestré, stejně jako je pestrá krajina ve střední Evropě. Mnohé z nich mají otevřený konec, a to je vlastně dobře. Člověk má svůj vymezený čas, a proto je důležité zkušenosti dobré i zlé předávat dál. Je v tom jakási naděje, že práce pro krajinu a život v souladu s ní má hluboký smysl a že nekončí s jedním projektem nebo jednou lidskou generací.

Foto: Arnika

Foto: Arnika

V sobotu 16. 9. jsme na sídlišti Ďáblice v Praze pořádali participativní aktivity pro všechny věkové kategorie. V Kulturním domě Ládví jsme nejdříve prošli výstavu o Územní studii sídliště Ďáblice. Následně jsme vyrazili do terénu a povídali si o tom, co se kde plánuje. Na vhodných místech se participovalo. Byla zvolena odlehčená forma participace, kdy si účastníci mohli vytvořit vlastní komixovou bublinu a vyfotit se s ní před místem, které si podle jejich názoru zaslouží změnu. Podněty jsme sesbírali, nyní je zpracováváme a pak je posuneme dál, odpovědným osobám z MČ Praha 8. Kromě procházky probíhal v rámci akce Zažít město jinak v DIY prostoru ÚL workshop Moje vysněné město, kde jsme společně (nejen) s dětmi postupně doplňovali 3D plán sídliště o prvky, které nám v něm chyběly. Cílem bylo zejména podnětí fantazie dětí a vedení k přemýšlení o prostoru, ve kterém žijí.

Projekt LIFE Osmoderma končí, Poodří žije!

Uzavíráme práci na projektu, který byl zatím nejdelší v historii Arniky. A to bylo jedním z jeho hlavních přínosů. Dlouhodobost je v ochraně přírody nesmírně důležitá, má-li člověk vidět alespoň počáteční efekty svého konání.

Hlavním cílem projektu bylo zlepšit podmínky pro výskyt páchníka hnědého v Evropsky významné lokalitě Poodří. Ale naše práce pozitivně ovlivnila také biotopy dalších druhů živočichů, například kuňky ohnivé, ptáků hnízdících v dutinách stromů a netopýrů.

Ořezali jsme staré vrby na hlavu a zachovali typický krajinný prvek i biotop páchníka. Odstranili jsme jmelí na stovce vzrostlých lip. Šetrně jsme ořezali a prosvětlili okolí letitých dubů s dutinami

a prasklinami, které jsou velmi cennými biotopy nejen pro páchníka, ale také například pro netopýry. Sázeli jsme původní druhy dřevin, abychom propojili izolovaná místa výskytu páchníka v Poodří a vytvořili podmínky pro vznik nových biotopů.

Setkávali jsme se s vlastníky pozemků, obcemi, farmáři i státními institucemi. Věříme, že všechna ochranná opatření a spolupráce navázaná s vlastníky pozemků vytvořily podmínky pro pokračování v práci i v následujících letech. O vysázené stromy musíme pečovat, ořez vrb na hlavu musíme v několikaletých intervalech opakovat.

Pro získání zájmu místních obyvatel a turistů jsme uspořádali vzdělávací akce, například společné výsadby nebo Tour de

Aleje. Připravili jsme pro ně publikace věnované šetrnému hospodaření nebo pozoruhodným stromům v Poodří. Pozvánky ke společnému sázení stromků uvítaly místní školy i regionální firmy.

Projekt přispěl nejen k praktické ochraně páchníka a zlepšení stavu jeho biotopů, ale i k rozšíření znalostí o jeho výskytu. Do náleзовé databáze Agentury ochrany přírody a krajiny ČR jsme přispěli 144 novými záznamy.

Sledujte naši další práci v Poodří na poodrizije.cz.

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Marcela Klemensová

Za pět minut dvanáct

Projekt klimatizované sjezdovky na soutoku Berounky a Vltavy by měl jít k ledu

Zatímco od představitelů naší vlády posloucháme, že máme v zimě méně topit a raději si obléct dva svetry, a naše krajina čelí nejhoršímu půdnímu suchu za sto let, rozhodli se někteří pražští zastupitelé podpořit projekt celoročního klimatizovaného skiareálu na okraji hlavní města.

Projekt skiareálu umístěného na dohled soutoku Berounky a Vltavy, který chce vybudovat firma navázaná na uhlobarona Pavla Tykače, v mediálním prostoru i v magistrátních výborech obíhá již několik let. Takzvaný Sportovní areál Lahovice, jež by měl sestávat z uměle zasněžované sjezdovky v tubusu vysoko nad zemí, dvou stadionů, hotelu a běžkařského okruhu, totiž ke své realizaci potřebuje změnu územního plánu, o které musejí rozhodnout pražští zastupitelé.

Před několika měsíci byly vyhlášeny výsledky mezinárodní krajinářsko-urbanistické soutěže o návrh parku Soutok, který má pomoci adaptovat Prahu

na klimatické změny. Projekt má řadu pozitiv, až na jeden „detail“. Ve výkresu vítězného návrhu je znovu zakreslena sjezdovka.

Nikoli však proto, že by ji autoři vítězné vize parku Soutok navrhovali či schvalovali, ale proto, že byla součástí zadání jako plánovaný záměr v území. Přestože ji odmítá i městský Institut plánování a rozvoje (IPR), očividně prozatím v koši neskončila. Že projekt pražské sjezdovky nešel k ledu dosvědčuje i to, že v květnu zastupitelé schválili podnět na pořízení změny územního plánu na přeložku vedení vysokého napětí. Údajně proto, že PRE potřebuje posílit energetickou síť. Jak ale může být posílena síť, když namísto jedné, nově budované větve, bude jiná zrušena? Shodou okolností zrovna ta, která překáží případné realizaci sjezdovky?

V Arnice rozhodně nezpochybňujeme vítězný návrh, ani rozhodnutí mezinárodní poroty krajinářsko-urbanistické soutěže. Tvářit se, že vedle velkorysé-

ho příměstského parku, jehož hlavním účelem má být adaptace na změny klimatu, může vzniknout skiareál, a tvrdit, že spolu nesouvisí, je však pokrytectví. Skiareál se objevil v podkladech soutěže jako plánovaný, nikoli odmítnutý záměr v území. Vítězný návrh soutěže mu takto dává legitimitu.

V době energetické a klimatické krize se musíme chovat zodpovědně, snažit se snižovat spotřebu energie a umenšovat zásahy do přírody a krajiny. A nikoli schvalovat miliardářům klimatizované atrakce.

Text v plném znění vyšel v Deníku Referendum.

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Anna Vinklárková

Mezigenerační dialog o klimatickém aktivismu

V květnu 2023 jsme uspořádali ve spolupráci s Pražským centrem Elpida workshop zaměřený na Pražany ve věku 60+. Cílem této akce bylo zprostředkovat mezigenerační dialog mezi aktivními seniory a aktivisty angažujícími se v ochraně klimatu. Mezi aktivisty byli zástupci a zástupkyně středoškolského hnutí Fridays for Future, vysokoškolského hnutí Univerzity za klima a hnutí Limity jsme my.

Setkání bylo příležitostí pro výměnu názorů mezi seniory a aktivisty, kteří často volí radikální formy protestů. Akce přinesla zajímavý výstup – ideální město podle seniorů se totiž nijak zvlášť neliší od toho, za které bojují aktivisté.

Účastníci nejprve sdíleli své jméno a místo, kde vyrostli, což umožnilo vytvořit si představu o různých městských prostředích, odkud pocházeli. Následně si každý představil den v ideálním městě.

Poté byli účastníci rozděleni do tří skupin. Skupiny společně vypracovaly nápady na to, jak by mělo ideální město vypadat. Diskutovalo se o klíčových aspektech včetně přístupnosti veřejných prostranství, dostupnosti dopravy, podpoře komunitního života,

znečištěném ovzduší, hluku, množství aut ve městě a ochraně životního prostředí.

Tímto způsobem vznikl kolektivní obraz ideálního města, které by mělo splnit požadavky obou generací. Tyto výstupy budou následně použity k vytvoření strukturovaných materiálů, které pomohou místním samosprávám lépe chápat potřeby seniorů a seniorek ve městech.

Akce přinesla uvědomění, že obyvatelé měst by měli mít větší možnost ovlivňovat rozvoj svého okolí a aktivně se zapojovat do rozhodovacích procesů. Důležité také je, aby tato rozhodnutí nebyla vytvářena „od stolu“, ale ve spolupráci s lidmi, kteří v daném městě žijí. Důraz by měl být kladen na zapojení všech skupin obyvatel s jejich

specifickými potřebami.

Setkání bylo cennou příležitostí k propojení generací a definování společného životního prostoru, který by reflektoval požadavky na klimatickou udržitelnost a zároveň by byl příjemným místem k životu. Tato spolupráce jasně ukázala, že ve snaze o udržitelnou budoucnost je klíčové vzájemné porozumění a spolupráce mezi generacemi. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Valentýna Heřmáňková

Participativní bydlení jako jedno z řešení krize bydlení

Co to je participativní bydlení? Všichni známe formy bydlení jako je vlastnické, nájemní a obecní. Lze ale bydlet i jinak? A existuje ve výstavbě jiná alternativa, než jsou běžné developerské projekty či individuální výstavba rodinných domů? Co kdyby stavěla družstva či spolky s podporou obcí nebo obce (s podporou státu) se zapojením občanů? Nejen to bylo předmětem tříletého aplikovaného výzkumu, do kterého byla zapojena i Arnika.

Průběh a výsledky výzkumu, jak by se mohlo tzv. participativní bydlení rozvíjet v České republice, představí závěrečná konference, která proběhne v Praze v pátek 1. 12. 2023 na Fakultě architektury ČVUT. Konferenci pořádá mezioborový výzkumný tým, který se tématu tři roky intenzivně věnoval – odborníci a odbornice z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Fakulty architektury ČVUT, Sociologického ústavu Akademie věd ČR, Arniky – Centra pro podporu občanů a Fakulty umění a architektury Technické univerzity v Liberci.

Konference bude rozdělena do několika bloků, které se zaměří na: konceptualizaci, co to je participativní bydlení (baugruppe, co-housing a další formy);

představení výsledků výzkumu, který proběhl v šesti partnerských městech a pomocí celorepublikového dotazníkového šetření; představení metodiky participativního bydlení pro obce a manuálu pro obyvatele; panelovou diskusi se zástupci měst, státní správy a dalšími aktéry o možnostech realizace participativního bydlení v ČR.

Konference je určena zástupcům samosprávy a státní správy (politiky, úředníci, městští architekti, ...), odborníkům na bydlení i zájemcům o realizaci projektu bydlení. Podrobný program konference, jakož i registrační formulář najdete na webu participativnibydeni.cz/konference/. Těšíme se na vás!

Pokud vás participativní bydlení zajímá, veškeré výstupy projektu – metodiku pro obce, manuál pro občany, výzkumnou zprávu i záznam z konference – najdete na konci roku 2023 rovněž na tomto webu. ■

T A Projekt Možnosti a limity sociálně a environmentálně udržitelného participativního
Č R bydlení v ČR je mezioborový výzkumný projekt financovaný Technologickou agenturou České republiky z programu

Prostředí pro život, který probíhá v letech 2021–2023.

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Anna Vinklárková

Projděte svoji domácnost a zjistěte, kde na vás možná číhají toxické látky

Arnika v rámci nového projektu Life Chembees provedla několik auditů domácností v Praze, v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Procházeli jsme společně s majiteli bytu či domu jednotlivé místnosti a hledali výrobky a vybavení, kde se mohou nacházet toxické látky.

U mladých rodin s dětmi jsou to často plastové hračky z PVC, které skýtají největší rizika kvůli přítomnosti změkčovadel ve vysokých koncentracích. Problematické je dále teflonové nádobí v kuchyni. Doporučujeme postupně nahrazovat plastové nádobí za skleněné či z nerez. Plasty mohou uvolňovat různé látky zejména pokud se dostanou do styku s horkými či kyselými potravinami a tekutinami. Dalšími problematickými výrobky byly starší elektrické a elektronické přístroje v kuchyni či pracovně, které mohou obsahovat těžké kovy. U novější elektroniky již byly tyto kovy většinou zakázány.

Dále jsme procházeli kosmetiku a čisticí prostředky. V projektu doporučujeme používat biokosmetiku i čisticí prostředky s ekoznačkou. Ty v sobě neobsahují tzv. en-

dokrinní disruptory, které mohou negativně působit na náš hormonální systém a jsou rizikové zejména pro těhotné ženy, malé děti a teenagery. Pro úklid domácnosti jsou vhodné i zcela přírodní prostředky jako je ocet, jedlá soda či kyselina citronová. O tom všem budeme od začátku příštího roku školit dobrovolníky v našem kurzu pro Ambasadory zdravé domácnosti, kam se můžete přihlásit na webu ceskobezjedu.cz.

Cílem je upozornit spotřebitele na to, že výrobky, které denně používáme, mohou obsahovat toxické látky, a dát jim recept, jak se jich zbavit. Součástí auditu je také aplikace CheckED, pomocí které uživatel vyhodnocuje, jakým látkám je vystaven a jaká z toho plynou možná zdravotní rizika. Aplikace je nově dostupná i v českém jazyce na webu chembee.check-ed.eu/cs/.

Doufáme, že účastníci kurzu změní postupně své návyky a budou kupovat méně věcí, a ideálně ekologičtější varianty, které dlouho vydrží. ■

Projekt je spolufinancován EU LIFE programem (LIFE21-GIE-DE-LIFEChemBee/101074245) a Ministerstvem životního prostředí. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však pouze názory a stanoviska projektu LIFE ChemBee a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie, programu LIFE nebo MŽP.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Zábava i dojetí, tak proběhla naše blízká setkání swapového druhu

Letos jsme se s vámi osobně potkali mj. na třech swapech a plánujeme ještě čtvrtý. Každá událost byla díky vám, účastníkům, jedinečná.

Začali jsme v Holešovicích a během akce Zažít město jinak se nám dostalo upřímného vděku. „*Děkuju vám, děvčata, na mě se všichni vykašlali a já jsem moc vděčná, že dobří lidé pořádají podobné akce,*“ řekla nám Marie P. (75 let), když zjistila, že si vybrané oblečení může odnést domů zdarma. „*Můžu vás obejmout?*“ zeptala se nesměle při odchodu a já zamáčkla slzu dojetí, že akci pořádáme nejen proto, abychom předcházeli textilnímu odpadu a udrželi v oběhu co nejvíce oblečení, ale že tím přímo pomáháme sousedům a drobnou čipernou babičku jsem objala.

Pokračovali jsme na Malé Straně, kde byl swap součástí Dne s Arnikou. Tato událost se nesla v duchu osobního setkání s vámi, našimi podporovateli. Namáli jsme se, pochutnali si na domácích

dobrotách našich kolegyň, naučili jsme se techniky, jak upcyklovat kousky, které už se ke swapu nehodí a udrželi jsme v oběhu desítky kilogramů oblečení.

I když byl první swap v Holešovicích plný silných emocí, mě nejvíce potěšilo zorganizovat swap s městem Jablunkov v nejvýhodnějším cípu naší republiky. „*Tohle je mnohem lepší než prodávat přes internet,*“ řekla Marika (24 let). „*Mám zkušenost z prodejny oblečení, měnily jsme tam kolekce každé 2-3 týdny, nedělám si iluze, co se se „starým“ textilem stalo, myslím, že šel na skládku. Po shlédnutí dokumentů o módním průmyslu jsem se rozhodla, že to nechci podporovat. Proto jsem začala pořádát swapy v Třinci. Je to levnější varianta než slow fashion a hlavně je to smysluplná zábava,*“ popsala své důvody, proč do-

razila na swap Kristina (28 let). Občerstvení nám zajistil bezobalový obchod, s charitou jsme vyráběli obrázky z džínoviny, předali jsme jim dobrovolné vstupné ve výši 1201 Kč a všechno zbylé oblečení, z čehož měli velkou radost. Z workshopu paní Di-Giusto jsme odcházeli omámení vůní levandule, meduňky a máty. Víte, jaká otázka se opakovala nejčastěji? Kdy se akce bude opakovat. To je jasné znamení, že se akce vydařila a textilní odpad se dá snižovat zábavnou formou. Už teď se na vás opět těšíme, protože se určitě zase uvidíme. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Tereza Kovalčíková

Zkoumali jsme ekosystémové služby stromů v Poodří

Slyšeli jste už pojem ekosystémové služby (ES)? Nejčastěji je vykládán jako „přínosy, které poskytuje příroda lidem“. A ty všelijaké přínosy je snaha v rámci tohoto konceptu pomocí různých metod finančně ohodnotit. Je to velmi antropocentrický přístup, má ale za cíl usnadnit komunikaci přírodních hodnot ve světě zaměřeném na finanční zisky. V rámci našeho projektu v Poodří jsme se touto optikou zaměřili na stromy. O něco více než finanční hodnota ES, které stromy poskytují, nás zajímala proměna těchto služeb v čase. Tedy jak se v Poodří historicky hospodařilo a jakou roli v hospodaření sehrávaly stromy? Jak se situace změnila a jaké služby především plní stromy dnes? Na tyto otázky jsme hledali odpovědi.

Co si představíte, když se řekne strom? Bude to dřevo, plody, listí, medonosný nektar? Je to čerstvý vzduch, stín, zpěv ptáků v koruně? Nebo je to památka historie, něco krásného na pohled?

Pojem strom vyvolává v každém z nás trochu jinou představu. Je zřejmé, že na stromy nahlíží lesník poněkud jinak než zemědělec, silničář, nebo třeba cyklista na výletě. Každý z nich vnímá strom z trochu jiného úhlu pohledu, každému z nich strom poskytuje jinou službu. Zároveň mohutný památný strom vyvolává v člověku jiný dojem než nedávno vysazený stromek. Ano, to už se bavíme o ekosystémových službách, které se podle tohoto konceptu dělí do čtyř kategorií.

Ekosystémy, resp. příroda, poskytuje člověku služby regulační, což u stromů znamená např. filtraci vzduchu, regulaci teploty okolního prostředí, zpomalování odtoku vody apod., zároveň ze stromů sklízíme ovoce, ořezáváním větví nebo pokácením z nich získáváme dřevo, což znamená, že pro nás plní službu zásobovací. Stromy ale také navyšují estetiku krajiny, zklidňují naši psychiku, velmi staré stromy odkazují např. na historické události a umožňují nám pozorovat a poznávat přírodní procesy a vazby mezi organismy, to vše jsou pak z pohledu ES kulturní služby. A nakonec čtvrtá kategorie představuje služby podpůrné, u stromů to může být třeba podpora vzniku půdy a koloběhu živin, když opadané listí spořádají a zpracují drobní rozkladači. Tzv. podpůrnou službou je ale i podpora biodiverzity, na jeden strom je totiž zpravidla navázáno

nespočet rostlin, živočichů a hub, mezi něž patří také náš oblíbený brouk, páchník hnědý.

Páchník žije v dutinách starých stromů, ovšem je to docela fajnšmekr. Potřebuje velmi staré, trouchnivějící a přitom živé stromy, s dutinou osvětlenou a dobře přístupnou. V průběhu projektu jsme zjistili, že jedním z velmi efektivních způsobů, jak takové dutiny vznikají, je ořezávání stromů na hlavu. To je známý způsob ořezu hlavně u vrby, ale provádí se i na topolech, lípách, javorech aj. V minulosti se tímto způsobem hojně hospodařilo nejen v Poodří. Kdysi ořezávané vrby dodnes lemuji potoky, bývaly také součástí pastvin, polí,

luk nebo lesa. Poskytovaly totiž hospodářům jednak produkční služby (palivové dřevo, proutí např. k pletení košíků či pletů, nebo třeba krmivo pro dobytek), jednak blahodárný stín lidem pracujícím na poli, nebo dobytku na pastvinách.

Dnes je situace poněkud jiná, způsob hospodaření se razantně změnil a také hlavatých stromů v krajině rapidně ubylo. Jaké funkce tedy plní stromy dnes, s ohledem na dnešní životní styl? Ptali jsme se, koho šlo. Povídali jsme si se zemědělci, včelaři, lesníky, starosty, ptali jsme se místních i návštěvníků. A výsledky?

Vodní náhon z Pasečného mostu ve Studénce. Vrby na jeho břehu byly zdrojem palivového dříví.

Výsadby se těší zájmu veřejnosti. Ne vždy jsou však zemědělci ochotni přijít o kus obhospodařovatelné půdy.

Klíčová událost, jejímž důsledkem byla redukce stromů vhodných pro páchníka, byla kolektivizace a upuštění od tradičního hospodaření, které vedlo k sukcesi, tj. k zarůstání krajiny. Přerostlé, neořezávané stromy se rozlamují, jejich okolí je zarostlé, a tak jsou nepřístupné. Například tradice košíkářství a pletení z proutků byla v Poodří poměrně silná, postupem času ale téměř zanikla. Dnes ji připomínají občasně kurzy pletení, které pořádá Záchraná stanice v Bartošovicích nebo spolek Bajerův odkaz v Blahutovicích. Podobně je to s ořezáváním stromů na hlavu. Podle

našich dotazníků lidé nemají velký zájem o kurzy ořezů nebo pletení, spíše je zajímají exkurze do Poodří s odborným výkladem, výlety pro rodiny s dětmi, dobrovolnické výsadby nebo úklidové brigády. O palivové dřevo z ořezů, které jsme nabízeli, lidé projevíli zájem teprve v souvislosti s energetickou krizí.

Z dotazníků také nicméně vyplynulo, že přestárlé stromy a stromy s dutinami jsou mezi místními i návštěvníky Poodří značně oblíbené, populárnější jsou už pouze vodní toky, rybníky a ptáci. To je pozitivní

zpráva, lidé totiž zpravidla chrání a pečují pouze o to, k čemu mají vztah. Staré stromy jsou také vnímány jako biotopy řady organismů, lidé je považují za krásné a inspirativní. Negativní pocity vzbuzují takřka výhradně stromy sužované jmelím.

Z rozhovorů s hospodáři ale vyplývaly především problémy spojené se stromy. Zmiňovali například, kde stromy znemožňují průjezd těžké techniky, negativně ovlivňují technický stav hrází rybníků, nebo že se k ovocným stromům podél silnic stahuje divoká zvěř, a tak hrozí srážka s auty. Velký problém je podle nich také komplikované dotační prostředí a chybějící finance na pravidelné ořezávání. Zajímavý byl návrh zavedení dotačního programu pro obce na ořezávání alejí podél silnic a zemědělských pozemků - navrhuje, aby se výše takové dotace počítala podle délky všech stromořadí v obci.

Při porovnání našeho průzkumu s archívními záznamy např. v kronikách vyplývá zajímavý paradox. V minulosti bylo v Poodří starých stromů s dutinami, vhodných pro páchníka, víc, než v současnosti, ovšem lidé k nim nechovali tak pozitivní vztah. Důvody k jejich pokácení byly obdobné jako dnes, že stromy překáží, stíní, jsou zdrojem otravného hmyzu. Zároveň se v historických pramenech jen výjimečně píše o jejich kulturních přínosech, které jsou dnes, i dle dotazníků, naopak zdůrazňovány.

Dnes je tedy společnost starým stromům více nakloněná, jejich výskyt v krajině ale není tak běžný, poněvadž klíčovými subjekty, které v krajině hospodaří, působí často problémy. Udržovat je pomáhají spíše drobní zemědělci, orgány ochrany přírody, případně obce. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Markéta Kolátková

Představujeme odborníky, kteří s námi spolupracovali na projektu LIFE Osmoderma

V září skončil několikaletý projekt LIFE Osmoderma, který si kladl za cíl zlepšit podmínky pro výskyt páchníka hnědého v Poodří. Naše práce v lokalitě ale měla pozitivní dopad také na biotopy dalších druhů. K projektu jsme přizvali několik externích odborníků a práci dvou z nich vám představujeme v následujících rozhovorech.

Jana Vandrovcová: Ochrana doupných stromů je zásadní i pro netopýry

K výzkumu a ochraně netopýrů se dostala už na vysoké škole, kdy se stala členkou České společnosti pro ochranu netopýrů (ČESON). V současnosti působí jako vědecká pracovníce na Ústavu botaniky a zoologie Masarykovy univerzity a v ČESONu jako koordinátorka projektu LIFE+ PODKOWIEC TOWERS (LIFE20 NAT/PL/001427) zaměřeném na ochranu netopýřích úkrytů. V letošním roce se stala i koordinátorkou akce Mezinárodní noc pro netopýry v ČR.

V projektu LIFE Osmoderma měla na starosti monitorování ochrannářských aktivit tak, abychom mohli předcházet negativním dopadům na biotopy netopýrů.

Jak se monitorují netopýři?

Nejstarší metodou je sčítání netopýrů na zimovištích a v letních koloniích, což zásadně přispívá k řešení problematiky dlouhodobých změn rozšíření a početnosti jednotlivých dru-

Jana Vandrovcová se výzkumu a ochraně netopýrů věnuje již od dob studií.

Foto: Karel Kašík

hů na území ČR, včetně objasnění příčin těchto změn. Dále lze monitoring provádět pomocí ultrazvukových detektorů, odchyťů do sítí nebo telemetrickým sledováním. Moderní metody výzkumu jako detektoring a telemetrie významně doplňují výsledky ze sčítání z hlediska faunistiky, biologie a ekologie.

V Poodří nám šlo zejména o záchranu starých stromů. Ve které fázi života je využívají netopýři?

Netopýři mohou využívat úkryty ve stromech prakticky ve všech obdobích roku. Nejčastěji stromové dutiny vyhledávají za účelem odchovu mláďat. Nicméně úkryty ve stromech mohou sloužit i pro chvilkový odpočinek během nočního lovu nebo jako přechodný úkryt během jarních a podzimních přesunů mezi letním úkrytem a zimovištěm. Některé druhy netopýrů jsou schopné ve stromech i zimovat.

Jaká preventivní opatření pro ochranu netopýrů jsi navrhla v Poodří při ořezech stromů?

Během večerních kontrol jsem u stromů, u kterých byly plánovány ořezy, nezjistila výskyt netopýrů, proto jsem navrhla obecně platná preventivní opatření: ořezy provádět mimo kritické období hibernace nebo existence letních kolonií, tj. od 15. 9. do 30. 11. nebo od 15. 3. do 30. 4. Řezy vést nad a

Foto: Petr Zevlinský-Vrabec

pod dutinou, pokud možno ne skrz dutinu, a odříznutou část stromu s dutinou spustit na zem pomocí plošiny nebo lana. V případě nálezu netopýrů okamžitě zastavit práce, odříznutou část stromu s úkrytem ponechat na bezpečném místě a další postup neprodleně konzultovat se záchranou stanicí pro zraněné živočichy.

Kdy je netopýr v nesnázích a jak mu můžeme pomoci?

Nejjednodušším způsobem, jak zajistit, aby se netopýři nedostávali do nesnází, je myslet na ně již předem. Konkrétní rady, jak postupovat, najdete na webových stránkách vestrome.sousednetopyr.cz nebo sousednetopyr.cz.

V případě nálezu zraněného netopýra ho opatrně pomocí tlustšího hadru či rukavice (nikdy ne holou rukou) umístíte do krabice s větracími otvory. Dovnitř dejte kousek zmuchlaného hadru jako úkryt, malou misticu s vodou a kontaktujte záchranou stanicí.

Pomohla naše práce v Poodří netopýrům?

Jeden z cílů projektu LIFE Osmoderma, podpořit ochranu a prodloužit život stávajících doupných stromů, je důležitý nejen pro páchníka hnědého, ale i pro netopýry, využívající úkryty ve stromech. Vyšší druhová a věková rozmanitost stromů zajišťuje netopýrům širší potravní nabídku. Přínosem pro netopýry v budoucnu budou zajisté i nově vysazené aleje, podél nichž budou moci nejen lovit, ale i přeletovat mezi jednotlivými lesními celky.

Kamil Witkoš-Gnach: Staré stromy jsou životodárné

Žije v podhůří Jizerských hor a do České republiky jezdí velmi často. V pohraničí je velmi mnoho zachovalých alejí a vysazují se nové. Proto se mu krajina na česko-polské hranici velmi líbí. Je vystudovaný lesník. Věnuje se ale stromům ve městech, a proto si říká urban forester. V současné době se podílí na vedení polského Instytutu drzewa. V projektu LIFE Osmoderma působil jako expert na senescentní stromy.

Jaké máš zkušenosti s projekty LIFE?

Podílel jsem se na realizaci dvou projektů LIFE, společně s Fundací EkoRozwoju. První „Cesty pro přírodu“, se týkal ochrany alejí a stromů u silnic. Uvědomil jsem si, že kromě podpory veřejnosti je zásadní také existence předpisů, které umožňují stromy chránit. Proto vznikl nápad na další projekt LIFE - „Stromy pro zelenou infrastrukturu Evropy“. V rámci tohoto projektu jsme vytvořili standardy pro ochranu stromů, které se nyní používají na mnoha místech v Polsku.

V souvislosti s hodnotou stromů jako biotopů se bavíme o senescentních stromech a stromech veteránech. Můžeš tyto pojmy vysvětlit?

Výjimečný strom můžeme pojmenovat různě: památný, biotopový, prastarý, veteránský, šampion. Mezi těmito pojmy je hodně rozdílů. O problémech s terminologií jsem se rozepsal v brožurě, která vznikla v rámci projektu LIFE Osmoderma (arnika.org/porovnaní-pristupu-k-ochrane-a-peci-o-biotopove-stromy).

Senescentní strom je vzhledem ke svému druhu výjimečně starý a vykazuje tzv. strategii přežití (odumřelé větve v koruně, adventivní kořeny prorůstající dutinou rozkládajícího se kmene, redukce koruny atd.), která mu umožnila žít tak dlouho. Má určité znaky jako jsou dutiny a praskliny na kmeni, tlející dřevo a další tzv. mikrohabitaty.

Veteránské stromy jsou takové, které mají mikrohabitaty a uplatňují strategii přežití, ale nemusí mít vysoký věk. „Zestárly“ v důsledku vlivu prostředí (patří sem i speciální zásahy prováděné člověkem z důvodu vytváření biotopů pro významné druhy živočichů, tzv. veteranzace).

Líbí se mi přirovnání staletých stromů k bájnemu fénixovi. Slyšela jsem to právě od tebe...

Ano, to je vlastně jedna z těch strategií přežití. Fénix je strom, který se znovu zrodí, obrostle novými větvemi. Stromy mají totiž pozoruhodnou schopnost přizpůsobit se měnícím se podmínkám. Mají v sobě magickou vůli k životu. Je úžasné, že strom, který se zlomil, ztratil korunu, lehl si na zem, se může znovu narodit a znovu vzkvétat.

Jaký by měl být odborník, který chce pečovat o staleté stromy?

Foto: Archiv Kamila Witkoše-Gnacha

Domnívám se, že senescentní stromy jsou ekvivalentem megafauny, jsou to megaflóry. Péče o vzrostlé stromy mi svým způsobem připomíná ochranu nosorožců v Africe. Staleté stromy jsou stále vzácnější. Abychom to mohli změnit, musíme změnit svůj přístup. Potřebujeme dobré odborníky, kteří jsou schopni těmto jedinečným stromům porozumět. Nejtěžší pro nás je udělat spíš méně než více. Často je nejlepší důvěřovat stromům, dát jim prostor k životu a nechat je být.

Staleté stromy - proč jsou pro nás tak důležité?

Hodnota Bělověžského pralesa je vyjádřena především kontinuitou ekologických procesů a množstvím mrtvého dřeva. Mrtvé dřevo představuje podmínky pro rozvoj mnoha druhů, což následně dodává celému systému odolnost.

Každý starý strom je v mikroměřítku takovým Bělověžským pralesem. Má totiž spoustu mikrostanovišť - dutin, prasklin a mrtvého tlejícího dřeva, což jsou biotopy pro stovky živočichů.

Staré stromy jsou životodárné. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Marcela Klemensová

Tým Bořena posekal louky pod Lipskou horou. Tak jako každý rok

Lipská hora je jedním z nejméně známých pokladů Českého středohoří. Stojí mimo hlavní turistické trasy – můžete se tak klidně ztratit v okolních lesích, nebo si užívat samotu na přilehlých lukách. Ty mají zvláštní význam i pro nás v Arnice.

Pod Lipskou horou totiž rostou od konce 80. let vzácné rostliny. Přestěhovali je tam ochránci z přírodní památky Bělák, která zanikla kvůli těžbě uhlí na dolu Bílina. „Původně jsme chtěli zkoumat vývoj přírody od pravěku po současnost s cílem rekonstruovat podobu prostředí, které obklopovalo pravěké lidi. Po pár letech jsme došli k poznání, že užitečnější bude chránit současnou přírodu před devastací průmyslem. V roce 1983 jsme tak začali připravovat stěhování ohrožených druhů rostlin z předpolí Radovesické výsypky, kde jim hrozilo zasypání hlušinou z Velkolomu Maxim Gorkij, dnešních Dolů Bílina,“ popsal jeden z pozdějších zakladatelů Arniky Jindřich Petřík vznik týmu Bořena, který se nakonec stal součástí Arniky, a s ním i milá povinnost, starat se o louky pod Lipskou horou.

Nešlo u nich jen o přesazení na místo, kde přežijí, ale také o pravidelné prosekávání zárůstu, bez kterého by se neudržely. Díky této péči se rostliny po přestěhování rozšířily na desetkrát větší ploše. Úspěšný přesun je proto považován za ojedinělý i v evropském měřítku. A na louce pod Lipskou horou můžete najít například hořeček barvitý, len žlutý, plamének přímý, hvězdnici chlumní, sasanku lesní nebo hadí mord španělský a další.

Pravidelná údržba

Sečení jsme se rádi zhostili i tento rok. Jako obvykle ho zajistili dobrovolníci z tuzemska i ze zahraničí. Vybavit a občerstvit jsme je mohli zejména díky příspěvkům od drobných dárců a programu ČSOB pomáhá regionům. „Na rozdíl od minulého roku, kdy ukrutně pršelo, bylo tentokrát vedro. Dobrovolníci vše krásně zvládali, a ještě zbyly síly a čas na dva výlety. Jeden malý v sobotu na Lipskou horu a v neděli jsme se vypravili na bílé stráně, kde nám floru okomentoval i odborník Čeněk Vitner. Jinak to byla tradičně akce v přátelské atmosféře,“ shrnula víkend s dobrovolníky Vladka Jirušová.

Tým Bořena je nejstarší kámen v mozaice činností Arniky. Jsou to základy, na kterých se nám podařilo vytvořit dnešní organizaci, která chrání přírodu nejen v Česku, ale také v dalších osmi zemích. A každoroční sekání louky pod Lipskou horou nám připomíná, že práce pro přírodu se vždycky vyplatí. Už jste si někdy lehli na čerstvě posekanou louku? ■

ARNIKA

Luboš Pavlovič

PODCAST MĚSTO PRO ŽIVOT - SÉRIE BROWNFIELDY

Zajímá vás rozvoj města, územní plánování nebo adaptace na klimatickou změnu? 1. listopadu jsme spustili novou sérii podcastu Město pro život, tentokrát věnovanou brownfieldům - zanedbaným a nevyužívaným areálům, které najdete skoro v každé čtvrti.

V pěti dílech, jež budou vycházet každou středu, si ukážeme, čím jsou tato území specifická, jak se dají využívat a proč by nás měla zajímat. Uslyšíte rozhovory s odborníky a odbornicemi a s lidmi, kteří v blízkosti brownfieldů žijí. Řekneme si také tipy a triky, jak se do plánování města zapojit.

Jednotlivé epizody najdete na našem webu arnika.org/praha/podcast, dostupné budou také na běžných streamovacích platformách a aplikacích. Přihlaste se k odběru. Nový díl vychází každou středu.

Legislativa pro ochranu vzrostlých stromů se musí změnit. Arnika si vyměňuje zkušenosti i s polskými ekology

Úsilí o zachování fungující krajiny a zvýšení biodiverzity vyžaduje silnou právní ochranu. Arnika aktivně monitoruje současnou legislativu ochrany stromů v Česku a navrhuje změny. Ty konzultuje mimo jiné s partnerskou organizací Fundacja Ekorozwoju (FER) z Polska.

S FER spojuje Arniku řada faktorů, obě organizace například dlouhodobě prosazují účast veřejnosti v ochraně životního prostředí. Je to aktuální téma v souvislosti s probíhajícími změnami v oblasti české stavební a environmentální legislativy. A FER to vidí velmi podobně jako my: „*Jedním z nejlepších nástrojů pro účinnější prosazování práva v oblasti životního prostředí je veřejná kontrola – chápána jednak jako možnost veřejnosti účastnit se správních procesů při přijímání konkrétních rozhodnutí, jednak jako možnost odvolání, mimo jiné i ze strany ekologických organizací, proti rozhodnutím správních orgánů.*”

Jak chtějí v Polsku chránit stromy?

S FER se Arnika navzájem inspiruje a sdílí nápady na zlepšení také v oblasti ochrany stromů. Podle polských ekologů jsou v jejich legislativě nutné v oblasti ochrany stromů tyto změny:

Ochrana korun stromů: Je nezbytné chránit koruny vzrostlých stromů před nadměrným ořezem a nepřiměřenou péčí, která může poškodit stabilitu a vitalitu stromů. Nová legislativa by měla obsahovat konkrétní ustanovení, která definují přijatelný rozsah ořezu a způsoby jeho měření.

Ochrana kořenů: Polský zákon v současnosti nezohledňuje význam kořenů stro-

mů a ani neobsahuje definici stromu, která by zahrnovala kořeny. Navrhované změny by měly zavést koncept ochranného pásma kolem kořenů a stanovit, co se považuje za poškození stromu v souvislosti s kořeny.

Povolení k odstranění stromů: Je nezbytné stanovit jasná kritéria pro vydávání povolení k odstranění stromů, zejména těch cenných. V současném zákoně chybí jasné pokyny pro úředníky, kteří tato povolení vydávají, což vede k nejednoznačným rozhodnutím.

Účast veřejnosti: Rozhodnutí o povolení ke kácení stromů by měla zahrnovat účast veřejnosti, zejména v případě cenných stromů. V současnosti jsou povolení prakticky mimo dosah veřejné kontroly, což omezuje možnosti zapojení nevládních ekologických organizací.

V Česku potřebujeme ochranné pásmo

V České republice se problémy ohledně ochrany stromů řeší různými standardy péče o přírodu a krajinu, které však nejsou právně závazné. Arnika a další ekologické organizace proto usilují o zavedení ochranného pásma pro vzrostlé stromy přímo do českého zákona. Vzrostlé stromy jsou potřebné například v ulicích měst, kde chladí veřejný prostor, a také zadržují vodu z přívalových dešťů. Přesto je jejich ochrana nedostatečná a zavedení ochranného pásma by zajistilo nejen lepší standardní podmínky pro jejich růst, ale také prostor pro jejich lepší ochranu. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Marcela Klemensová

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 3/2023 vyšlo v listopadu 2023 v nákladu 1040 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Seifertova 85, Praha 3, 130 00, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcigrová, spolupracovníci: Marcela Klemensová, Markéta Kolátková, Anna Vinklárková, Martina Valášková, Tereza Kovalčíková, Valentýna Heřmánková, Karolína Brabcová, Valeriya Grechko, Luboš Pavlovič a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafický design – Anna Frajtová – anna@designbox.cz, DTP – Aleš Kozubík. Foto na obálce: Ivan Bartoš.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

Dne 7. října jsme ve Skautském institutu v Rybárně na pražské Kampě uspořádali Den s Arnikou. Osobně jsme se tak potkali a seznámili s našimi dárci a přispěvateli.

Bylo moc fajn se vidět a popovídat si, zkouknout film Severní proud od Steffen Krones nebo podiskutovat s investigativním novinářem Martinem Markem.

V rámci akce proběhl i swap (nejen) nepotřebného oblečení nebo textilní workshop, na kterém si mohli návštěvníci něco pěkného vyrobit. Den byl otevřený dětem i zvířatům.

Nakonec všechno, co jsme napekli a přinesli se snědlo a vypilo, takže tímto bychom vyhlásili Den s Arnikou za více než vydařený! Díky, že jste přišli a těšíme se brzy na další společnou akci.

Foto: Jana Plavec

Naše práce má smysl. Pojd'te s námi měnit svět.

Činnost Arniky můžete podpořit QR platbou na účet organizace.